

Explorarea dreptului umanitar

Glosar

În *Explorarea dreptului umanitar* mulți termeni sunt utilizați cu un înțeles specializat. Spre exemplu, folosim noțiunea de „act umanitar” într-un sens mult mai restrâns față de întrebuintărea sa generală. Cititorii ar trebui să conștientizeze faptul că mulți dintre termenii de mai jos au un înțeles mult mai larg decât cel specificat aici.

act umanitar (non-juridic) – o acțiune care protejează viața și demnitatea umană, întreprinsă de obicei pentru o persoană care nu ar fi protejată în mod normal, și care cel mai probabil implică un risc personal sau un sacrificiu

aderare – procedură prin care un guvern își dă acordul să devină parte la un tratat deja în vigoare

amnistie – iertare generală acordată unui grup de persoane care au încălcat legea

aplicarea legii – aducerea în fața legii, prin mijloace legale, a celor responsabili pentru comiterea crimelor de război. Dreptul Internațional Umanitar impune statelor să caute și să pedepsească persoanele care au comis încălcări grave ale dreptului internațional umanitar, indiferent de locul în care a fost săvârșită încălcarea și indiferent de naționalitatea făptuitorului.

armă nediscriminatorie – armă care lovește atât civilii și obiectele civile, cât și combatanții și obiectivele militare, sau care continuă să ucidă după încheierea ostilităților

Articolul 3 comun Convențiilor de la Geneva – articol care este același în cele patru Convenții de la Geneva și care este aplicabil conflictelor armate non-internaționale (chiar dacă restul Convențiilor se aplică numai conflictelor internaționale). Acest Articol conține regulile fundamentale ale DIU. Articolul 3 este citat în întregime, mai jos:

Articolul 3

În caz de conflict armat neavând un caracter internațional și ivit pe teritoriul uneia dintre Înaltele Părți Contractante, fiecare dintre Părțile în conflict va trebui să aplice cel puțin următoarele dispoziții:

(1) Persoanele care nu participă direct la ostilități, inclusiv membrii forțelor armate care au depus armele și persoanele care au fost scoase din luptă din cauză de boală, rănire, detenție sau din orice altă cauză, vor fi, în toate împrejurările, tratate cu omenie, fără nicio deosebire cu caracter discriminatoriu bazată pe rasă, culoare, religie sau credință, gen, naștere sau avere sau pe orice alt criteriu analog.

În acest scop, sunt și rămân interzise, oricând și oriunde, cu privire la persoanele menționate mai sus:

(a) atingerile aduse vieții și integrității corporale a persoanelor, îndeosebi omorul sub toate formele, mutilarea, tratamentul crud sau tortura;

(b) luările de ostatici;

(c) atingerile aduse demnității persoanelor, îndeosebi tratamentele umilitoare și degradante;

(d) condamnările pronunțate și execuțiile efectuate fără o judecată prealabilă, dată de un tribunal constituit în mod legal, însoțită de garanții judiciare recunoscute ca indispensabile de către popoarele civilizate.

(2) Răniții și bolnavii vor fi ridicați și îngrijiți

Un organism umanitar imparțial, așa cum este Comitetul Internațional de Cruce Roșie, va putea să ofere serviciile sale Părților în conflict.

Părțile în conflict se vor strădui, pe de altă parte, să dispună intrarea în vigoare, prin acorduri speciale, a tuturor sau a unei părți din celelalte dispoziții ale prezentei convenții.

Aplicarea dispozițiilor anterioare nu va avea efect asupra statutului juridic al Părților în conflict.

atacuri nediscriminatorii – atacuri îndreptate către obiective militare și civili sau către obiecte civile fără a face niciun fel de distincție între acestea

căutare de persoane (non-juridic) – procesul prin care sunt localizate și identificate persoane care s-ar fi putut separa de unitatea militară de care aparțineau (“pierduți în acțiune”) sau de familia lor, în timpul unui conflict armat

civil – persoană care nu este combatantă

Clauza Martens – prevedere inclusă în multe tratate de DIU încă din anul 1899, care asigură protecție generală atât civililor, cât și combatanților. Clauza Martens este citată integral mai jos:

„...în cazurile neacoperite de tratate sau de dreptul cutumiar, civilii și combatanții rămân sub protecția și autoritatea principiilor dreptului internațional derivate din cutumă, din principiile umanității și din dictatul conștiinței publice.”

cod – o regulă sau un set de reguli. Un cod poate fi scris sau nescris (cutumiar).

Comitetul Internațional al Crucii Roșii (CICR) – organizație umanitară imparțială, neutră și independentă a cărei misiune este să protejeze viețile și demnitatea victimelor războaielor și violențelor interne și să le ofere acestora asistență. CICR direcționează și coordonează activitățile internaționale de ajutor în situații de conflict. Se străduiește, de asemenea, să prevină suferința prin promovarea și consolidarea dreptului internațional umanitar și principiilor umanitare universale.

combatant – persoană care participă în mod direct la ostilități, sau membru al forțelor armate ale unui stat sau organizații implicate într-un conflict armat

confidențialitate – abilitatea de a păstra ceva secret. Comitetul Internațional de Cruce Roșie (CICR) a ales confidențialitatea ca modalitate standard de lucru, pentru a putea avea acces la victime și pentru a le putea proteja prin purtarea unui dialog eficient cu autoritățile. Jurisprudența confirmă dreptul absolut al CICR la confidențialitate. Cei care lucrează pentru CICR nu pot (decât dacă sunt autorizați de însuși CICR) să depună mărturie în fața unei curți sau a unui tribunal despre niciun aspect care a intrat în atenția lor în timpul desfășurării activităților (Tribunalul Penal Internațional pentru Fosta Iugoslavie, cazul Simic, din data de 27 iulie 1999).

conflict armat – situație în care două sau mai multe grupuri organizate sunt angajate în lupte armate, de natură internațională sau internă

conflict armat internațional – luptele care au loc între forțele armate a cel puțin două state. Războaiele de eliberare națională (recunoscute ca atare de Națiunile Unite) au fost clasificate drept conflicte armate internaționale.

conflict intern – conflict purtat pe teritoriul unui stat între forțele armate ale guvernului și grupuri rebele, sau între astfel de grupuri rebele (a se vedea „conflict armat non-internațional”)

conflict armat non-internațional – luptele desfășurate pe teritoriul unui stat între forțele armate ale statului și grupări armate identificabile, sau între asemenea grupări armate; mai este numit și conflict intern sau război civil

conformitate [aderare] – termen care denotă compatibilitatea dintre reacțiile unui stat sau ale unei organizații cu cele descrise într-un tratat sau într-o înțelegere internațională

consecință (non-juridic) – rezultat al unei fapte sau al unui comportament

Convențiile de la Geneva – tratate semnate în Geneva în anul 1949, care stau la baza dreptului internațional umanitar modern. Acestea se referă la:

- I. Răniți și bolnavi ai forțelor armate în campanie
- II. Răniți, bolnavi și naufragiați ai forțelor armate pe mare
- III. Prizonieri de război
- IV. Populația civilă

copil – Convenția Națiunilor Unite asupra Drepturilor Copilului din 1989 definește un copil ca fiind „o ființă umană având vârsta sub optsprezece ani, în afară de cazul când prin legea aplicabilă copilului, majoratul se dobândește mai devreme”.

crime împotriva umanității – crimă, exterminare, sclavie, deportare, întemnițare sau tortură, atunci când sunt comise ca parte a unui atac pe scară largă sau sistematic îndreptat împotriva vreunei populații civile. Acestea au fost definite, cu mici diferențe, în Carta Tribunalului de la Nuremberg și în Statutele Tribunalului Penal Internațional pentru Fosta Iugoslavie, Tribunalului Penal Internațional pentru Ruanda și Curții Penale Internaționale.

crime împotriva păcii – planificarea, pregătirea, inițierea sau purtarea unui război de agresiune, sau a unui război cu încălcarea tratatelor internaționale. Acestea au fost definite ca atare în Carta Tribunalului de la Nuremberg.

crimă de război – încălcare gravă a dreptului internațional umanitar care poate fi săvârșită doar pe timp de conflict armat, precum uciderea intenționată; tortura și tratamentele inumane; cauzarea cu intenție de suferințe grave; punerea în pericol grav a sănătății sau integrității fizice; atacurile îndreptate împotriva populației civile; deportarea sau deplasarea ilegală a populației civile; utilizarea de arme sau metode interzise de purtare a conflictului (arme chimice, bacteriologice sau incendiare); jefuirea proprietății publice sau private.

Curtea Penală Internațională (CPI) – tribunal cu vocație permanentă care investighează și pedepsește cele mai grave încălcări ale dreptului internațional umanitar, inclusiv crima de genocid, crimele împotriva umanității, crimele de război și actele de agresiune.

daune colaterale – daune sau pierderi cauzate incidental în timpul întreprinderii unui atac, în pofida tuturor precauțiilor asumate pentru a preveni, sau în orice caz pentru a minimaliza, rănirea sau pierderea de vieți ale civililor, sau daune obiectelor civile.

demnitate umană (non-juridic) – valoare și respect pentru toți oamenii, indiferent cine sunt, și indiferent de naționalitate, rasă, religie, clasă socială, opinii politice sau de alte caracteristici de grup sau personale

deroga (non-juridic) – a știrbi

deținut – civil care este acuzat de săvârșirea unei infracțiuni și este ținut prizonier pe timpul unui conflict armat

dilemă etică (non-juridic) – situație în care urmărirea unui obiectiv vrednic de atins se află în conflict cu un alt obiectiv vrednic de atins sau care duce atât la lucruri rele, cât și la lucruri bune.

distincția între civili și combatanți – distincția între cei care nu sunt implicați în luptă și cei care sunt este un principiu fundamental al dreptului internațional umanitar, așa cum este prevăzut în Protocolul Adițional I la Convențiile de la Geneva:

Părțile la conflict vor face, în toate circumstanțele, distincția între populația civilă și combatanți, în așa manieră încât să menajeze populația și bunurile civile. Nici populația civilă în ansamblul ei, și nici persoanele civile nu vor fi obiectul atacurilor. Atacurile vor fi îndreptate numai împotriva obiectivelor militare.

drept cutumiar internațional – reguli nescrise definite de o practică obișnuită și un acord general între națiuni.

dreptul drepturilor omului – sistem de legi, aplicabil în toate timpurile, care protejează demnitatea umană, îndeosebi împotriva măsurilor arbitrare ale statului

dreptul internațional umanitar – reguli care, pe timp de conflict armat, sunt menite să îi protejeze pe cei care nu participă, sau nu mai participă, la ostilități și să limiteze mijloacele și metodele de purtare a conflictului – cunoscut și ca dreptul războiului

efectul de domino – noțiune conform căreia o singură acțiune sau faptă se poate extinde și poate crea efecte succesive, asemenea jocului de domino, în care o piesă o răstoarnă pe următoarea, iar aceasta la rândul ei o răstoarnă pe următoarea, ș.a.m.d. sau asemenea unei pietre care aruncată în apă produce succesiv valuri

„epurare etnică” – deplasarea forțată sau exterminarea unei populații etnice dintr-o anumită zonă pentru a afirma identitatea și puterea unui alt grup etnic.

genocid - distrugerea intenționată și sistematică a unui grup rasial, etnic, religios sau cultural, realizată prin ucidere, rănire, înrăutățirea condițiilor de viață, prevenirea nașterilor sau transferul forțat de copii

hors de combat – expresie folosită pentru a descrie combatanții care au fost capturați sau răniți, sau care sunt bolnavi sau naufragați, și astfel, nu mai sunt capabili să lupte

impărțialitate (non-juridic) – deservirea persoanelor sau luarea de decizii cu privire la persoane doar în funcție de nevoile lor, fără a ține cont de naționalitatea, rasa, religia, clasa socială sau de opiniile politice ale acestora

intrare în vigoare – momentul în care un tratat începe să producă efecte juridice

Înaltă Parte Contractantă – stat care a ratificat una dintre Convenții

încălțări grave – cele mai grave încălțări ale dreptului internațional umanitar, definite în Convențiile de la Geneva după cum urmează:

- uciderea intenționată
- tortura sau tratamentele inumane, inclusiv experimentele biologice
- provocarea intenționată de suferințe sau vătămări grave ale corpului sau ale sănătății unei persoane, precum și distrugerea extinsă ori însușirea unei proprietăți, nejustificate de necesitate militară și efectuate în mod ilegal și fără motiv.
- obligarea unui prizonier de război să lupte în forțele armate ale puterii inamice
- privarea cu intenție a unui prizonier de război de dreptul la un proces echitabil prevăzut în prezenta Convenție

- deportarea sau transferul ilegal sau detenția ilegală a unei persoane protejate, obligarea unei persoane protejate să lupte în forțele armate ale puterii inamice
- privarea cu intenție a unei persoane protejate de dreptul la un proces echitabil prevăzut în această prezenta Convenție
- luarea de ostatici

Protocolul Adițional I extinde această listă, adăugând:

- atacurile asupra populației civile sau asupra civililor ca atare
- atacurile nediscriminatorii care afectează populația civilă sau obiectele civile
- atacurile împotriva instalațiilor care conțin forțe periculoase
- atacurile asupra localităților lipsite de apărare și asupra zonelor demilitarizate
- utilizarea perfidă a emblemei crucii roșii sau semilunii roșii
- întârzierea procesului de repatriere a prizonierilor de război
- apartheid-ul și alte practici umilitoare și degradante
- atacurile asupra monumentelor istorice, artistice sau religioase

martor (non-juridic) – persoană care este prezentă, fără a fi implicată, la un incident în care viața sau demnitatea altor persoane se află în pericol. Martorul ar putea lua decizia de a interveni (direct sau indirect) în incident.

mine de teren – muniții proiectate să explodeze în prezența, în apropierea sau la contactul cu o persoană, un animal sau un vehicul, acțiune care va imobiliza, răni sau ucide oameni ori va scoate din funcțiune vehicule

necesitate militară – concept conform căruia utilizarea de către un beligerant a unui grad de forță suficient să atingă obiectivul războiului este justificată, obiectivul războiului fiind înfrângerea militară a adversarului, într-un timp cât mai scurt și cu pierderi umane, materiale și financiare minime.

neutralitate – a nu lua partea nimănui într-un conflict

non-combatant – persoană care nu participă, sau nu mai participă la ostilități

obiect civil – orice obiect care nu este un obiectiv militar

obiective militare – obiective care prin natura, locația, scopul și utilizarea lor aduc o contribuție efectivă la acțiunea militară și a căror distrugere oferă un avantaj militar concret

paramilitare – unități militare, care deși nu fac parte în mod oficial din forțele armate ale statului sau din poliție, beneficiază în mod oficial sau neoficial de susținere guvernamentală pentru a participa la operațiuni militare

părți la un conflict – cei implicați într-un conflict, inclusiv forțele armate ale guvernului, precum și forțele care nu sunt recunoscute în mod oficial de către un guvern sau de către un stat.

perfidie – îndemnarea inamicului să creadă că are dreptul la protecție, sau că are obligația de a acorda protecție, având intenția de a trăda această credință

persoană deplasată– [a se vedea persoane deplasate intern]

persoane deplasate intern – persoane care, din cauza fricii de persecuție, pentru a evita consecințele conflictului armat sau violenței, încălțărilor drepturilor omului sau din cauza dezastrelor naturale sau provocate de om, și-au părăsit locuințele, dar nu au părăsit țara.

persoană internată – civil sau combatant, care deși nu este acuzat de săvârșirea vreunei crime, este ținut prizonier pe durata conflictului armat, ca măsură de securitate preventivă

presiune socială (non-juridic) – influența pe care o exercită familia, prietenii sau alți oameni asupra unei persoane, pentru a se purta într-un anumit fel

prizonier de război – combatant capturat într-un conflict armat internațional. Numai combatanții care îndeplinesc anumite condiții au dreptul la acest statut (în principal, membrii forțelor armate)

proporționalitate – principiu conform căruia pierderea de vieți în rândul civililor și daunele provocate obiectelor civile nu trebuie să fie excesive în raport cu avantajul militar anticipat pentru un atac împotriva unui obiectiv militar

protocoale adiționale - protocoale complementare la un tratat sau la un sistem de drept internațional. Spre exemplu, Convențiile de la Geneva din 1949 au fost suplimentate cu două protocoale adiționale în 1977.

ratificare – proces prin care un guvern sau o organizație declară în mod oficial că un tratat sau o înțelegere internațională pe care a semnat-o în prealabil devine obligatorie în privința sa.

război de eliberare națională – conflict armat în care un popor luptă împotriva unei puteri coloniale, a ocupației străine sau a unui regim rasist. Potrivit Dreptului Internațional Umanitar, un război de eliberare națională (dacă este recunoscut ca atare de Națiunile Unite) este un conflict armat internațional.

reacție în lanț (non-juridic) – serie de evenimente în care fiecare eveniment îl afectează sau îl cauzează pe următorul

refugiat – persoană care, de teamă să nu fie persecutată, de teama războiului sau a altor evenimente care perturbă grav ordinea publică, este silită să-și părăsească locuința pentru a căuta refugiu în alt loc, în afara țării de origine. Anumiți refugiați, odată ajunși în statul gazdă, au dreptul la un statut special. Condițiile pentru a solicita acest statut sunt prevăzute Convenția privind statutul refugiaților din 1951.

refuzul de a acorda îndurare – practică ilegală constând în refuzul de a cruța viața unei persoane, inclusiv a celor care nu pot să se apere sau care s-au predat

suferințe inutile – durere sau disconfort care nu sunt esențiale pentru atingerea unui obiectiv militar (sau suferințe care nu sunt necesare, pentru a preveni o suferință mai mare). Cu toate că nu există o definiție strictă a suferințelor inutile, atât acestea, cât și rănilor superflue, sunt interzise potrivit dreptului internațional umanitar.

Tratatul de la Ottawa – acord încheiat la Ottawa, în Canada, în anul 1997, prin care se interzice folosirea, depozitarea, producția și transferul de mine antipersonal, având denumirea oficială „Convenția asupra interzicerii folosirii, stocării, producerii și transferului minelor antipersonal precum și distrugerea lor”.

Tribunalul Penal Internațional pentru Fosta Iugoslavie (TPIFI) – curte înființată în anul 1993 de către Națiunile Unite pentru a judeca persoanele responsabile de crime de război, crima de genocid și crime împotriva umanității comise pe teritoriul fostei Iugoslavii, începând cu anul 1991.

Tribunalul Penal Internațional pentru Ruanda (TIPR) – curte înființată în anul 1995 de către Națiunile Unite pentru a judeca persoanele responsabile de crima de genocid, crime împotriva umanității și crime de război comise pe teritoriul Ruandei, și de către cetățenii Ruandei pe teritoriile statelor învecinate, între 1 ianuarie 1994 și 31 decembrie 1994.

tulburări interne – perturbări grave ale ordinii interne rezultând din acte de violență, care nu constituie un conflict armat (spre exemplu, revolte, ciocniri între facțiuni sau împotriva autorităților)

urgență (non-juridic) – în activitatea umanitară, este situația în care este necesară satisfacerea nevoilor urgente ale oamenilor care se află în pericol din cauza unui dezastru sau a unui conflict armat. Comitetul Internațional de Cruce Roșie intervine doar în caz de conflict armat sau tulburare internă, în timp ce Federația Internațională a Societăților de Cruce Roșie și Semilună Roșie intervine în caz de dezastre naturale.

victime – cei care suferă în urma unui conflict armat